

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Mediální výchova na církevní škole

Magdalena Zindulková

Vedoucí práce: Dr. Ing. Alois Křišťan, Th.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Mediální výchova na církevní škole napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 14. června 2018

Magdalena Zindulková

Anotace

Bakalářská práce *Mediální výchova na církevní škole* si klade za cíl srovnat požadavky na mediální výchovu formulované ve vzdělávacích dokumentech České republiky a dokumentech katolické církve. Podobu mediální výchovy na českých školách popisují rámcové vzdělávací programy, které vznikly po školské reformě na začátku tohoto století. Církev věnuje mediální tematice také poměrně dost prostoru, zejména v dokumentech *Inter mirifica*, *Communio et progressio* a *Aetatis novae*. Práce se věnuje jak důvodům, proč je mediální výchova součástí českého vzdělávacího systému, tak i tomu, proč se jí věnují církevní dokumenty. Shrnuje základní požadavky na mediální výchovu obou těchto subjektů. A nakonec srovnává, v čem jsou tyto požadavky podobné a v čem se liší.

Klíčová slova

církevní školství, český vzdělávací systém, média, mediální výchova, katolická církev, výchova

Summary

The aim of the Bachelor Thesis *Media Education at Church School* is to compare the Media Education requirements formulated in educational documents of the Czech Republic and the documents of the Catholic Church. The form of the Media Education at Czech schools is described in the Framing Educational Programme that was established after the school reform at the beginning of this century. Quite a lot of attention to the media is being given also by the church, especially in the documents *Inter mirifica*, *Communio et progressio* and *Aetatis novae*. The thesis focuses on the reasons why the Media Education is a component of the Czech educational system and the church documents too. It summarizes the basic Media Education requirements for both of these subjects. Finally, it compares similarities and differences between these requirements.

Keywords

Catholic Church, Czech educational system, Church school, education, media, media education

Obsah

Úvod.....	9
1 Církevní školství.....	10
2 Mediální výchova jako součást českého školství	12
2.1 Co je mediální výchova.....	12
2.2 Systém reformovaného českého školství	12
2.2.1 Rámcové vzdělávací programy.....	14
2.2.2 Klíčové kompetence.....	15
2.2.3 Průřezová témata.....	15
2.3 Proč by měla být mediální výchova součástí vzdělávání.....	16
2.4 Obsah mediální výchovy	17
2.4.1 Kritický odstup od mediálních sdělení.....	17
2.4.2 Vnímání role médií ve společnosti	18
2.4.3 Vhled do stavby mediálního sdělení	18
2.4.4 Vztah mezi mediálním sdělením a realitou.....	19
2.4.5 Hodnoty a odpovědnost v mediálním světě	19
3 Církev a média.....	21
3.1 Vývoj církevního pohledu na média	21
3.2 Hlavní církevní dokumenty o médiích	22
3.3 Proč se církev médií vůbec zabývá	23
3.3.1 Média ovlivňují myšlení lidí a vnímání světa.....	23
3.3.2 Hlásat evangelium nelze bez komunikace	24
3.3.3 Forma komunikace církve srozumitelná v každé době.....	24
3.3.4 Slyšitelný hlas církve ve veřejném dialogu.....	25
3.3.5 Komunikace uvnitř.....	26
3.3.6 Potřeba podpory a duchovní péče pro pracovníky v komunikaci.....	26
3.3.7 Rizika, která používání sdělovacích prostředků přináší.....	27
4 Mediální výchova ve škole z hlediska církve.....	29
4.1 Motivace pro mediální výchovu v církevních dokumentech	29
4.2 Témata z RVP obsažená v dokumentech	31
4.2.1 Kritický odstup od mediálních sdělení.....	31
4.2.2 Vnímání role médií ve společnosti	32
4.2.3 Vhled do stavby mediálního sdělení	33

4.2.4	Vztah mezi mediálním sdělením a realitou.....	34
4.2.5	Hodnoty a odpovědnost v mediálním světě.....	36
4.3	Téma navíc: Mediální výchova jako součást křesťanské výchovy.....	37
	Závěr.....	41
	Seznam literatury.....	43

Úvod

Mediální výchova je od reformy českého školství (2007) povinná součástí výchovy a vzdělávání na základních školách a gymnáziích. Školy, které zřizuje katolická církev, pokládají za svou povinnost kromě výchovy a vzdělání žákům poskytnout ještě nějakou formu duchovní péče – pastorační. Existují pastorační dokumenty vydané ve Vatikánu, které se zabývají funkcí médií ve společnosti a úkoly, které z toho pro církev plynou. Správné zacházení s médii (nebo sdělovacími prostředky, což je, alespoň pro účely této práce, pojmenování téhož) je tedy součástí pastoračního úkolu církve. Plynou z toho tedy pro výuku mediální výchovy na církevních školách ještě nějaké speciální požadavky ze strany církve?

První kapitola práce se krátce věnuje církevnímu školství. Ve druhé je vysvětleno, jak je výuka mediální výchovy ukotvena na českých školách a jaké požadavky jsou na ni kladeny ze strany státu. Třetí kapitola se věnuje vztahu církve k médiím a čtvrtá se zamýšlí v kontextu předchozích kapitol nad cílem této práce – srovnává požadavky na mediální výchovu na církevní škole z hlediska dokumentů o českém všeobecném vzdělávání a z pohledu dokumentů katolické církve.

1 Církevní školství

Církevní školství je v České republice upraveno zákonem o církvích a náboženských společnostech (č. 3/2002 Sb.).¹ Podle tohoto zákona mohou některé registrované církve a náboženské společnosti získat oprávnění k výkonu zvláštních práv, mezi které patří mimo jiné i právo zřizovat církevní školy. Katolická církev je jednou z těch, které toto právo bylo přiznáno.

To je pohled na církevní školství z hlediska předpisů České republiky. Proč má ale církve vůbec zájem vlastní školy zřizovat?

Církev byla v Evropě téměř dominantním provozovatelem škol až do sekularizace v 19. století, kdy začaly vznikat moderní státy, které od církve její zdravotní, sociální a školské instituce postupně přebíraly a přizpůsobily je novým potřebám průmyslové společnosti.² Církevní školy tedy nejsou žádná novinka, dnes však představují menšinu škol v České republice.

Škola zřízená církví si stejně jako necírkevní školy ukládá klasické cíle ohledně vzdělávání a výchovy mládeže. Má však ještě vlastní cíle, ke kterým se snaží směřovat. „Jejím vlastním úkolem je vytvářet prostředí školního společenství oživené evangelijním duchem svobody a lásky a pomáhat mladým lidem, aby rozvíjeli vlastní osobnost a zároveň rostli jako noví lidé, kterými se stali po křtu. A konečně zaměřuje všechno lidské vzdělání k poselství spásy tak, aby poznání, které žáci postupně získávají o světě, o životě a o člověku, bylo osvíceno vírou. (...) a tak se katolická škola patřičně otvírá požadavkům doby, vychovává žáky k tomu, aby účinně pracovali pro blaho pozemské obce, a připravuje je i na službu pro šíření Božího království, aby se příkladným a apoštolským životem stali kvasem spásy pro lidskou společnost.“³

Zatímco na běžné škole jde především o výchovu a vzdělávání žáků, na církevní škole se pravděpodobně potkáme ještě s nějakou formou pastorače, což je soubor činností, v nichž církve realizuje svoje poslání.⁴ Mnohé z těchto činností se prolínají s aktivitami výchovnými a vzdělávacími, protože v širokém smyslu chápeme pastorači

¹ *Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) č. 3/2002 Sb.*

² *Historie našeho církevního školství.* In: *Arcibiskupství pražské* [online]. [cit. 30. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi>

³ *Církevní školství.* In: *Arcibiskupství pražské* [online]. [cit. 30. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/referat-cirkevniho-skolstvi>

⁴ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky.* Praha: Jabok, 2008. ISBN 978-80-904137-2-6. S. 20

jako úsilí církve směřující k plnému rozvinutí člověka a podpory kvality jeho života ve všech dimenzích (biologické, psychologické, sociální a spirituální).⁵ Už z podstaty církevních škol vyplývá, že by na nich podpora duchovní dimenze člověka měla být větší než na běžných školách.

Od církve na chvíli odhlédneme a podíváme se, jak by měla probíhat mediální výchova na jakékoli české škole, jaké dokumenty ji popisují a jak vůbec zapadá do struktury českého školství.

⁵ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Ref. 4. S. 21

2 Mediální výchova jako součást českého školství

2.1 Co je mediální výchova

Při definování toho, co je to vlastně mediální výchova, autoři příručky *Základy mediální výchovy*⁶ operují s termínem mediální gramotnost. To je kompetence, kterou by si žáci měli osvojit právě skrze výchovně vzdělávací aktivity, které autoři souhrnně nazývají mediální výchovou.⁷ Mediální gramotností se na úrovni prvního stupně základního vzdělávání rozumí „jednak osvojení si některých základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií (...) a jednak získání dovedností podporujících poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace. Především se jedná o schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr.“⁸

V Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia najdeme definici mediální gramotnosti tuto: Mediální gramotnost představuje „soubor poznatků a dovedností, které člověku umožňují nakládat s mediální produkcí, jež se mu nabízí, účelně a poučeně, dovoluje mu média využívat ke svému prospěchu a dává mu nástroje, aby dokázal ty oblasti mediální produkce, které se jím snaží skrytě manipulovat, odhalit.“⁹

Mediální výchova je v rámci českého školského systému ukotvena jako povinná součást učiva, a to konkrétně jako průřezové téma. Podívejme se ve stručnosti na to, jakou má český systém školství v současnosti strukturu.

2.2 Systém reformovaného českého školství

Mezi lety 1998 a 2007 proběhla v Česku na státní úrovni velká reforma školství. Zákon, který tyto změny upravuje – tedy Školský zákon (Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání),¹⁰ byl schválen 24. září

⁶ Příručka byla vydaná autory, kteří spoluvytvářeli téma mediální výchovy při školské reformě, za účelem pomoci školám téma lépe uchopit.

⁷ MIČIENKA, Marek a Jan JIRÁK. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 8

⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: Příloha č. 1 k Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, čj. MSMT-28603/2015*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016. Dostupné také z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf. S. 137

⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3. S. 77

¹⁰ *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č. 561/2004 Sb.*

2004 a účinnosti nabyl 1. ledna 2005. Nahradil zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol.

Pilotní programy výuky podle tohoto zákona vyzkoušelo několik škol už ve školním roce 2005/2006, ale povinně se mu musely všechny školy přizpůsobit až o dva roky později, tedy v září 2007.¹¹

Základním dokumentem českého školství po reformě je *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice* (známý také jako *Bílá kniha*) vydaný v roce 2001.

Ten zavádí nové pojetí procesu vzdělávání, který již není založen jen na osvojování co největšího objemu faktů, ale především na získání klíčových kompetencí potřebných pro život v dnešní společnosti. „Úlohou školy bude poskytnout systematickou a vyváženou strukturu základních pojmů a vztahů, které umožní zařazovat informace do smysluplného kontextu vědění i životní praxe. Půjde o vyváženost poznatkového základu kurikula, rozvoje kompetencí i osvojování postojů a hodnot. Bude prohloubena vzájemná provázanost mezi cíli, obsahem vzdělávání a kompetencemi.“¹²

Tento obecný dokument předpokládal, že nový školský zákon zavede systém více úrovní vzdělávacích programů.¹³ Od státního programu vzdělávání přes rámcové vzdělávací programy jednotlivých úrovní vzdělávání až po školní vzdělávací programy, které si vytváří jednotlivá zařízení.

Nejvyšší úrovní toho systému měl být *Státní program vzdělávání pro děti a mládež od 3 do 19 let*, za jehož zpracování mělo odpovídat MŠMT. Tento dokument měl definovat obecné cíle vzdělávání a klíčové kompetence zaměřené zejména na rozvoj osobnosti, na výchovu občana i na přípravu na další vzdělávání či vstup do praxe.¹⁴

Jenže tento hlavní dokument nikdy nevznikl. V *Analýze naplnění cílů Národního programu rozvoje vzdělávání z roku 2009* se konstatuje, že „neproběhla diskuse

¹¹ *Udalosti*. TV, ČT1, 31. 8. 2005. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/205411000100831>

¹² KOTÁSEK, Jiří, ed. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8. S. 38

¹³ KOTÁSEK, Jiří, ed. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Ref. 12. S. 37

¹⁴ KOTÁSEK, Jiří, ed. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Ref. 12. S. 37

o cílech vzdělávání a úkolech školy v moderní společnosti, která by tvorbu Státního programu pravděpodobně provázela. Česká společnost má stále nevyjasněno, zda, případně proč a jak zásadněji měnit cíle a obsahy vzdělávání.¹⁵ Současné školství tedy nemá žádný souhrnný dokument, ve kterém by bylo konkrétněji formulováno, v čem by měl být po reformě proces vzdělávání jiný.

2.2.1 Rámcové vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně vzdělávání tedy sice vznikly podle plánu, ale byly vytvořeny bez zastřešujícího dokumentu. Jedná se o dokumenty, které jsou zpracovány centrálně a specifikují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, vymezují rámec pro návrh učebních plánů a formulují pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů.¹⁶ V RVP nejsou popsány postupy, jak se mají jednotlivé předměty vyučovat, jako v do té doby platných učebních osnovách, jsou zde pouze výstupy jednotlivých vzdělávacích oblastí, které by měl žák na konci daného období zvládnout.

Na základě těchto rámcových vzdělávacích programů (RVP) si jednotlivé školy vytváří svůj vlastní školní vzdělávací program, který musí splňovat kritéria formulovaná v RVP pro daný stupeň vzdělávání. Každá škola si určí, jak cílů formulovaných v RVP dosáhne, a podle toho si sestaví svůj vlastní školní vzdělávací program. Navíc v RVP nejsou určeny ani přesné předměty, které má škola vyučovat, ale tzv. vzdělávací oblasti. Škola si určí, zda je rozdělí do klasických jednotlivých předmětů, nebo naopak propojí a bude klást důraz na vztahy mezi oblastmi. Tato mezioborovost je podle tvůrců školní reformy v dnešní době zvláště žádoucí a potřebná.

V této práci se budeme zabývat Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV) a Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia (RVP G). Je to proto, že pouze v nich je průřezové téma Mediální výchova zařazeno. Stojí za zmínku, že v Rámcovém vzdělávacím programu pro střední odborné vzdělávání bychom průřezové téma Mediální výchova hledali marně. Nebudeme se mu tedy věnovat, stejně jako ani RVP pro předškolní vzdělávání, RVP pro speciální vzdělávání ani RVP pro základní umělecké vzdělávání.

¹⁵ STRAKOVÁ, Jana a kol. *Analýza naplnění cílů Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (Bílé knihy) v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání*. MŠMT, 2009. Dostupné také z: www.msmt.cz/file/9399_1_1/. S. 20

¹⁶ KOTÁSEK, Jiří, ed. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Ref. 12. S. 38

2.2.2 Klíčové kompetence

Zásadním pojmem v českém reformovaném školství jsou klíčové kompetence, na jejichž získání má být ve výuce kladen velký důraz. Jsou definovány jako „soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě.“¹⁷

Klíčovými kompetencemi podle tvůrců rámcových vzdělávacích programů konkrétně jsou: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní (RVP ZV), resp. kompetence k podnikavosti (RVP G).¹⁸ k jejich utváření a rozvíjení by měly směřovat veškeré aktivity, které ve škole probíhají.

Nejedná se o cíle, kterých by měli žáci na konci daného vzdělávacího procesu dosáhnout, ani schopnosti či dovednosti, které by museli po absolvování určitého stupně vzdělávání dokonale ovládat. Úroveň klíčových kompetencí popsaná v RVP vystihuje žádoucí stav, ke kterému se mají všichni žáci postupně přibližovat, a to na základě svých individuálních předpokladů. Další rozvíjení klíčových kompetencí by se mělo stát u každého jednotlivce celoživotním procesem.¹⁹ Důraz je tedy kladen jak na individuální schopnosti a možnosti žáka, tak na celoživotní vzdělávání, které nekončí odchodem ze systému školství.

2.2.3 Průřezová témata

Kromě povinných vzdělávacích oborů (tedy těch oblastí vzdělávání, které se ve školních vzdělávacích programech nejčastěji přerodí v jednotlivé předměty), jsou v rámcových vzdělávacích programech ještě průřezová témata. Obsah průřezových témat prochází napříč vzdělávacími oblastmi a umožňuje propojení jejich obsahů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pomáhají jim rozvíjet klíčové kompetence. „Průřezová témata obsahují silný výchovný aspekt a napomáhají osobnostnímu a charakterovému rozvoji, vytvářejí prostor pro utváření vlastních postojů a hodnotového systému.“²⁰

¹⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 8

¹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 9; *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 10

¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 8-9

²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 125

Mezi průřezová témata patří: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a právě Mediální výchova.²¹

Zařazení těchto průřezových témat je pro školy povinné, ale samy si mohou zvolit způsob, jakým je do učiva integrují. Lze je realizovat jako samostatný vyučovací předmět, jejich podřazená témata vložit do různých vyučovaných předmětů, nebo je možné jim věnovat samostatné projekty, semináře, kurzy, besedy apod.²² V praxi to ale představuje velké riziko, že se téma nezařadí nikam, protože ho žádný učitel nemusí považovat za podstatnou součást „svého“ předmětu, nebo se v učivu objeví pouze nesystematicky či povrchně. Hodnocení zařazování průřezových témat do učiva na školách ale není tématem této práce, podívejme se tedy raději blíže na důvody, proč je mediální výchova považována za důležitou součást současného školství.

2.3 Proč by měla být mediální výchova součástí vzdělávání

Výběr průřezových témat je založen na potřebě zařadit do vzdělávacího systému oblasti, které jsou aktuální. Stejně jako ostatní průřezová témata, i Mediální výchova odpovídá na povahu současné společnosti. Protože média představují významný zdroj zkušeností, je pro uplatnění jednotlivce ve společnosti důležité umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které nám média nabízí.²³ Správné vyhodnocení těchto sdělení vyžaduje značnou průpravu. „Současná společnost vyžaduje, aby se její členové dokázali co nejsamostatněji orientovat v mediální nabídce.“²⁴

S médii není možné nakládat intuitivně, je potřeba umět rozeznávat logiku a zákonitosti produkce masových médií. Současný člověk musí být vybaven poznatky a dovednostmi, které mu umožní mediální produkci využívat, ale nepodléhat jí.²⁵ Odpovídat na tyto potřeby by se měl vzdělávací systém snažit právě skrze mediální výchovu.

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 125. Jedná se o průřezová témata z RVP pro základní vzdělávání. v RVP pro gymnázia najdeme průřezová témata ve stejném složení až na jednu výjimku – není zde Výchova demokratického občana.

²² *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 65

²³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 137

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S 77

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S 77

2.4 Obsah mediální výchovy

Jak již bylo řečeno, průřezové téma Mediální výchova najdeme v RVP pro základní vzdělávání a v RVP pro gymnázia. Jelikož neexistuje žádný souhrnný dokument, který by popisoval cíle mediální výchovy na českých školách obecně, podíváme se, jak je mediální výchova charakterizována v těchto dvou dokumentech – RVP ZV a RVP G.

I přes nejednotnost dokumentů můžeme v obou dokumentech najít společné znaky. Jde o:

- Kritický odstup od mediálních sdělení
- Vnímání role médií ve společnosti
- Vhled do stavby mediálního sdělení
- Vztah mezi mediálním sdělením a realitou
- Hodnoty a odpovědnost v mediálním světě

Tyto body si nyní podrobněji rozebereme:

2.4.1 Kritický odstup od mediálních sdělení

Mediální výchova by na úrovni základního vzdělávání měla přispívat k rozvoji osobnosti žáka tím, že mu pomáhá rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich.²⁶

K tomuto podtématu najdeme mezi tematickými okruhy průřezového tématu rozsáhlý výčet toho, s čím by se žák měl potkat. Patří sem pěstování kritického přístupu ke zpravodajství a reklamě; vnímání hodnotících prvků ve sdělení, hledání rozdílu mezi informativním, zábavním a reklamním sdělením, objasňování podstaty, cílů a pravidel mediálního sdělení a identifikování základních orientačních prvků v textu.²⁷ Dále zde najdeme vnímání postojů a názorů autora v mediálním sdělení, uplatnění výrazových prostředků pro vyjádření (nebo zastření) názoru či pro záměrnou manipulaci, či nacházení prvků signalizující „explicitní či implicitní vyjádření hodnocení, výběr a kombinace slov, obrazů a zvuků z hlediska záměru a hodnotového významu.“²⁸

Na úrovni středního všeobecného vzdělávání by se žáci v rámci mediální výchovy (kromě rozvíjení již výše uvedeného) měli ještě navíc naučit vyhodnocovat

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

kvalitu a význam informačních zdrojů a podpořit následné svobodné rozhodování (na základě kritického vyhodnocení nabídnutých informací).²⁹ Dále by se měli naučit vnímat výrazové prostředky typické pro konkrétní média či rozlišovat různé formy mediálních sdělení³⁰ (a tedy odlišovat fakta, názory a fikce).

2.4.2 Vnímání role médií ve společnosti

Dalším podtématem je vnímání specifického postavení, které média ve společnosti zaujímají. Během základního vzdělání by měl žák v rámci mediální výchovy získat představu o roli médií v demokratické společnosti a v klíčových společenských situacích,³¹ ale také o jejich roli v každodenním životě člověka.³² Měl by se naučit vnímat faktory ovlivňující média, způsoby financování médií a jeho dopady, vliv médií na politický život a kulturu, na postoje a chování lidí.³³

Na gymnáziu by měl navíc žák získat představu o roli médií v jednotlivých typech společnosti a různých historických kontextech,³⁴ o vývoji médií, o typech masových médií a s nimi spojeném pojmu masové společnosti, o vlivu médií na jednotlivce i společnost (např. návyky při konzumaci médií, nastolená konverzační témata, vliv na sdílené společenské hodnoty apod.).³⁵

2.4.3 Vhled do stavby mediálního sdělení

Žáci by také měli nahlédnout do procesu, jak se vytváří mediální produkty. Na základní škole by mediální výchova měla žákům pomoci pochopit principy sestavování mediovaných sdělení, zejména zpravodajství a poukázat na jejich stavbu a uspořádání.³⁶ Žáci by si měli zkusit nějaké mediální sdělení také sami vytvořit.³⁷

O něco šířeji se stavbě mediálního sdělení věnuje mediální výchova na gymnaziální úrovni. Žáci by měli rozvíjet schopnost přijímat mediální produkty s vědomím toho, jak jsou konstruovány a s jakým komunikačním záměrem jsou na trhu nabízeny.³⁸ Měli by také získat základní představu o práci v tradičních i nových

²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

³⁰ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 80

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

³² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

³³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

³⁴ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 79

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 81

³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 79

médiích, o profesích, které se v této oblasti uplatňují a o organizaci práce v médiích.³⁹ Podle RVP by si opět měli vyzkoušet tvorbu vlastního mediálního produktu (sdělení) a to s důrazem na práci v produkčním týmu.⁴⁰

2.4.4 Vztah mezi mediálním sdělením a realitou

Neméně důležitá oblast je odlišování skutečnosti od „mediální reality“. V RVP pro základní vzdělávání se klade důraz na rozlišení mediálního sdělení a vlastní sociální zkušenosti (a to zejména rozlišení reality od „stereotypů zobrazovaných médií jako reprezentace reality“ a rozlišení „sdělení potvrzujících předsudky od sdělení vycházejících ze znalosti problematiky a nezaujatého postoje“).⁴¹

Gymnazisté by se měli učit rozeznávat relevanci a věrohodnost informačních zdrojů, přemýšlet o vztahu mezi mediálními produkty a skutečností (např. vztah zpravodajství a skutečnosti vs. vztah fikce a skutečnosti),⁴² ale také si uvědomovat význam nezprostředkovaných mezilidských vztahů.⁴³ Obecně jde tedy o uvědomění, že „realita“ zobrazovaná médií nemůže nikdy přesně odrazit skutečnost a že bezprostřední lidské vztahy mají ve světě nenahraditelnou funkci.

2.4.5 Hodnoty a odpovědnost v mediálním světě

Důraz se klade také na vlastní roli v mediální komunikaci, odpovědnost za své jednání, hodnoty a jedinečnost člověka, kterou mediální svět někdy trochu stírá.

Na úrovni základního vzdělávání by mělo průřezové téma pomoci žákům uvědomovat si hodnotu vlastního života a odpovědnosti jeho naplnění (v odkazu na zodpovědné trávení volného času a využívání médií jako zdrojů zábavy).⁴⁴ Zároveň by zde měli porozumět, jak mohou svobodně vyjadřovat vlastní postoj a přebírat zodpovědnost za způsob jeho prezentace.⁴⁵

V popisu mediální výchovy pro gymnázia se můžeme setkat se záměrem posilovat reflexi sebe sama, hledat a nacházet místo ve společnosti, učit se vnímat životní styl jako výraz vlastní autenticity (a odlišovat ho od spotřebních životních stylů

³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 79

⁴⁰ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 80

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 139

⁴² *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 80

⁴³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 79

⁴⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

⁴⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ref. 8. S. 138

nabízených masově mediální produkcí), uvědomovat si vlastní tvůrčí potenciál a rozpoznávat stereotypy a předsudky v komunikaci.⁴⁶

⁴⁶ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Ref. 9. S. 80

3 Církev a média

3.1 Vývoj církevního pohledu na média

Začněme na začátku 19. století, kdy vznik masových médií začíná ovlivňovat širokou společnost. Vatikán na to reaguje například vydáváním encyklik, v nichž je nejdříve vidět spíše skeptický pohled, ten se pak ale přemění ve vybízení ke správnému používání sdělovacích prostředků.

Ve třicátých letech 19. století se začínají zvyšovat náklady některých vydávaných novin a vzniká *masový* tisk (do té doby dostupný jen pro vyšší vrstvy společnosti).⁴⁷ S ním neodmyslitelně souvisí právo na svobodu projevu, ale také složitý vztah mezi vlivem mediálním a politickým. Na vznik masového tisku reaguje v roce 1832 papež Řehoř XVI. encyklikou *Mirari vos*, v níž popisuje negativní stránky svobody tisku, zejména ovlivňování veřejného mínění ve smyslu bojovného liberalismu.⁴⁸ Jeho nástupce Pius IX. sice také varoval před silným působením tisku zaměřeného proti víře a církvi, ale povzbuzoval zároveň k vydávání katolických časopisů a knih. Lev XIII. vyzdvihl úlohu tisku přispívat k výchově lidstva, k odstraňování násilí a obraně lidských práv.⁴⁹

Rozmach rozhlasového vysílání ve dvacátých letech 20. století, který umožnil mnohem rychlejší šíření informací zasáhl do pontifikátu papeže Pia XI., který ho využil a založil Vatikánský rozhlas.⁵⁰ Při zahájení vysílání vatikánské rozhlasové stanice vyjádřil radost, že může takto hovořit k celému světu. Následující papež Pius XII. vydal encykliku *Miranda prorsus* (1957), v níž formuluje kladné i záporné aspekty rádiového i nově vznikajícího televizního vysílání.⁵¹

O film se církev začala zajímat brzy po jeho vzniku. Od r. 1904 se otevírají katolická kina, točí náboženské filmy a uveřejňuje hodnocení filmů. V roce 1936 je

⁴⁷ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3. S. 66

⁴⁸ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3. Úvodní poznámky.

⁴⁹ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Úvodní poznámky.

⁵⁰ *Pius XI. připravoval církev na nelehkou budoucnost*. In: *RadioVaticana.cz: Česká sekce vatikánského rozhlasu*. [online]. 27. 2. 2009 [cit. 4. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=10894>

⁵¹ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Úvodní poznámky.

vydána encyklika na toto téma, *Vigilanti cura*, v níž jsou katolíci vybízeni k vlastním k aktivitám a obraně proti špatným vlivům.⁵²

Za zmínku stojí založení papežské komise, která se má tématem sdělovacích prostředků zabývat. Byla založena papežem Piem XII. roku 1948 a reagovala na potřebu církve zaujmout stanovisko k rozmachu filmu. Nejprve tedy nesla jméno *Papežská komise pro poradenství a náboženskou nebo morální církevní revizi filmu*. Ještě téhož roku ale mění stanoviny a název na *Papežskou komisi pro vzdělávací a náboženskou kinematografii*. V roce 1954 dochází opět ke změně názvu, který souvisí s rozvinutím činnosti, a mění se tak v *Papežskou komisi pro kinematografii, rozhlas a televizi*.⁵³

3.2 Hlavní církevní dokumenty o médiích

Po 2. vatikánském koncilu se církev začíná médiím věnovat systematicky. Ještě v průběhu 2. vatikánského koncilu změnil papež Pavel VI. název fungující komise na *Papežskou komisi pro sdělovací prostředky* a svěřil jí všechny úkoly týkající komunikace. Je také ustanoven *Den sdělovacích prostředků*,⁵⁴ kdy jsou křesťané vybízeni k přemýšlení o svých povinnostech v této oblasti, k modlitbám na tento úmysl i k uskutečňování peněžitých sbírek na církevní potřeby v oblasti využívání sdělovacích prostředků.⁵⁵

Jeden ze vzniklých koncilních dokumentů se samostatně věnuje právě sdělovacím prostředkům. Nese jméno *Inter mirifica* a stanovuje základní teze, jak má církev sdělovací prostředky využívat, kde a proč má být opatrná a jaké jsou povinnosti pracovníků v komunikaci i příjemců. Je celkem stručný a málo rozpracovaný, a proto je v něm uveden výslovný příkaz koncilu následně vydat pastorální instrukci, která rozvede zásady tohoto dokumentu.⁵⁶

Na něm pracuje komise následujících několik let a výsledkem jejich práce je pastorální instrukce *Communio et progressio* (1971), která už téma sdělovacích prostředků rozpracovává podrobněji. Je to nerozsáhlejší dokument vydaný ve Vatikánu na toto téma.

⁵² *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Úvodní poznámky.

⁵³ *Storia*. In: *Secretaria pro communicatione*. [online]. [cit. 4. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.comunicazione.va/content/spc/it/chi-siamo/storia.html>

⁵⁴ Tento den připadá na 7. neděli velikonoční.

⁵⁵ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 18

⁵⁶ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 23

V roce 1992 vydává *Papežská rada*⁵⁷ *pro sdělovací prostředky* další dokument, který, jak je vidět i z názvu, reaguje na *novou dobu (Aetatis novae)*.

V následujícím textu se zaměříme na dokumenty vydané po II. Vatikánském koncilu, protože od té doby církev pohlíží na sdělovací prostředky jako na jeden celek a věnuje se jim systematictěji než dřív.

Za hlavní dokumenty o médiích tedy považujeme *Inter mirifica*, *Communio et progressio* a *Aetatis novae*. Protože tyto dokumenty byly zpracovávány a vydávány mezi lety 1959 a 1992, budou se v následujícím textu objevovat také odkazy na některé novější listy papežů vydávané ke *Dni sdělovacích prostředků*, které vždy odráží aktuální situaci.

3.3 Proč se církev médiím vůbec zabývá

Nyní se podíváme na to, proč by křesťané o médiích měli něco vědět a proč by se o ně měla zajímat sama církev. V církevních dokumentech najdeme řadu důvodů, proč je nutné pochopit fungování sdělovacích prostředků a aktivně se jimi zabývat. Dají se shrnout do několika bodů:

3.3.1 Média ovlivňují myšlení lidí a vnímání světa

Církev si je vědoma toho, že mnoho z toho, co dnes lidé vědí, určují média. Navíc pro mnohé lidi skutečnost přímo odpovídá tomu, za co ji média vydávají. Autoři pastorální instrukce *Aetatis novae* upozorňují, že všechno, co média výslovně neuznávají, se zdá ve společnosti bezvýznamné. A to může vést k tomu, že jednotlivci a skupiny, kterých si média nevšímají, mohou být de facto umlčeny.⁵⁸

Změny, které probíhají v sociální komunikaci, zasahují téměř do všech oblastí života. „Mají současně pozitivní i negativní účinek na psychologický, morální a sociální vývoj osob, na strukturu a chod společnosti, na výměnu a komunikaci mezi kulturami, na podchycení a předávání hodnot, na světový názor, na ideologie a náboženské přesvědčení.“⁵⁹ Revoluce v oblasti komunikace se dotýká také představ, které mají lidé o církvi, a ovlivňuje funkci církevních struktur.

⁵⁷ Roku 1988 byla dosavadní Papežská komise povýšena na úroveň Papežské rady. Papež František tuto radu v březnu 2016 zrušil a jejím nástupcem se stal Sekretariát pro komunikaci, který pod sebe zahrnul všechny dosavadní instituce zabývající se komunikací.

⁵⁸ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. In: *Dokumenty o sdělovacích prostředcích*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1996. Pracovní překlad pro vnitřní potřebu. Odst. 4

⁵⁹ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 4

To všechno má značné pastorační důsledky. Proto je důležité, aby církev dění ve světě médií sledovala a dovedla na něj patřičně reagovat.

3.3.2 Hlásat evangelium nelze bez komunikace

Komunikace je stěžejním prvkem celého křesťanství. Na začátku Janova evangelia čteme: „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh.“⁶⁰ Ježíš Kristus je vtělené Boží slovo. Dalo by se tedy říct, že on sám, ústřední postava křesťanství, je základem veškeré křesťanské komunikace. V *Aetatis Novae* se přímo dočteme: „Ve Slovu, které se stalo tělem, se s konečnou platností sděluje Bůh. V Ježíšových slovech a v jeho působení se stává osvobozujícím a vykupitelským slovem pro celé lidstvo. Toto Boží sebeodhalení z lásky vyvolává ve spojení s odpovědí lidské víry hluboký dialog.“⁶¹ a to je důvod, proč komunikace musí církevnímu společenství ležet na srdci.

Tento úkol předává Kristus všem svým následovníkům: „Jděte do celého světa a kaďte evangelium všemu stvoření,“⁶² říká po svém zmrtvýchvstání Ježíš svým učedníkům, jak to uvádí Markovo evangelium. Dekret *Inter mirifica* k tomu dodává, že „katolická církev byla založena Kristem k tomu, aby přinášela spásu všem lidem, a proto pociťuje naléhavou nutnost hlásat evangelium.“⁶³ Tato naléhavá nutnost vybízí církev hlásat evangelium všemi komunikačními nástroji, které se aktuálně nabízejí.⁶⁴ Církev tedy pokládá za povinnost šířit poselství o spáse i prostřednictvím sdělovacích prostředků. „Církev se snaží při zajišťování úkolů, které pro ni v této oblasti ve stále rostoucí míře vznikají, spojovat zásady víry se zákonitostmi sociální komunikace.“⁶⁵

3.3.3 Forma komunikace církve srozumitelná v každé době

Nejen přímé hlásání evangelia, ale i celková běžná komunikace církve se světem musí být srozumitelná. A proto by měla využívat komunikačních prostředků své doby. I kvůli tomu by se tedy církev měla zajímat a učit se, jak média fungují, aby je pro komunikaci uměla správně využívat. „Církev musí své poselství přinášet způsobem, který odpovídá dané době a kultuře jednotlivých národů a zemí, a využívat k tomu

⁶⁰ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 22. (13. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-7545-020-3. Jan 1, 1

⁶¹ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 6

⁶² *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ref. 60. Mk 16, 15

⁶³ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 3

⁶⁴ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 3

⁶⁵ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. In: *Dokumenty o sdělovacích prostředcích*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1996. Pracovní překlad pro vnitřní potřebu. Odst. 101.

nové sdělovací prostředky,⁶⁶ zaznívá v pastorální instrukci *Aetatis novae*. Dokonce se zde uvádí, že k dobru lidstva a splnění Božího plánu ve světě by měl věřící Boží lid využívat nových vynálezů a techniky tvůrčím způsobem.⁶⁷

Důležitost se klade i na přípravu budoucích kněží a řeholníků – ti se musejí v době přípravy na svá povolání „důkladně seznámit s rolí a účinky sdělovacích prostředků v lidské společnosti a musejí být zasvěceni do používání této techniky; jinak by zůstali zcela vzdáleni životu a nebyli by na svůj pozdější apoštolát dobře připraveni. Kněží a řeholníci mají dále přesně znát proces vytváření veřejného mínění a přizpůsobit se době.“⁶⁸

Církev musí principy a zákonitosti sdělovacích prostředků znát i proto, aby se formou komunikace příliš nevzdálila od lidí žijících v dnešní společnosti.

3.3.4 Slyšitelný hlas církve ve veřejném dialogu

Kromě toho, že komunikace církve musí být srozumitelná v každé době a v každé kultuře, měla by církev dbát také na to, aby byla vůbec ve veřejném dialogu slyšet. Sdělovací prostředky podle církevních dokumentů právě veřejný dialog umožňují – a církev by do nich měla vstupovat právě proto, aby byla součástí tohoto dialogu. „Tento dialog žádá od církve pochopení médií, jejich cílů, vnitřní struktury, forem a druhů.“⁶⁹ Požaduje, aby se církev aktivně zabývala světskými médii.

Do tohoto dialogu ale mají vstupovat i jednotlivci. „Křesťané mají skutečně zodpovědnost hlásit se ke slovu svobodně a iniciativně ve všech sdělovacích prostředcích.“⁷⁰

Dokumenty vybízejí také k tomu, aby komunikace byla upřímná, pravdivá a otevřená a nebyly zamlčovány věci, které se zamlčovat nemusí, ale spíše aby byly pokud možno vysvětlovány. „Zadržují-li církevní místa zprávy nebo nejsou-li schopna podat informaci, otvírají prostor škodlivým fámám, místo aby pomáhala zveřejnění pravdy. Utajování se tedy musí bezpodmínečně omezit na případy, v nichž jde o dobrou pověst a čest člověka, nebo kdyby byla porušena jiná práva jednotlivců či skupin.“⁷¹

⁶⁶ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 8

⁶⁷ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 3

⁶⁸ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 111

⁶⁹ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst.

⁷⁰ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 8

⁷¹ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 121

3.3.5 Komunikace uvnitř

Neméně důležité je využívat možnosti sdělovacích prostředků pro potřeby spojené s vnitřní komunikací v církvi. Je dobré mít na paměti, že „pravdy víry jsou podstatou církve a jejich výklad nelze libovolně ponechat každému podle vlastní libosti.“⁷² Na druhou stranu – rozhodnutí, která jsou od církve požadována, se musí přizpůsobovat dobovým a místním poměrům. Proto církev potřebuje vlastní veřejné mínění, což otvírá široký prostor pro dialog uvnitř církve. Takový veřejný dialog, na kterém se podílejí všichni členové církve, si lze bez prostředků sociální komunikace jen těžko představit.

Tato svoboda dialogu v církvi nemusí nijak zatěžovat její soudržnost a jednotu, jestliže zůstane i při rozdílnosti názorů určujícím faktorem láska a touha spolupracovat. Musí zde být upřímná snaha budovat a nikoliv bořit.⁷³ Tvůrci *Aetatis novae* k tvoření jednoty dodávají: „Církev pokládá sdělovací prostředky, vzhledem k významné roli, kterou mohou hrát ve svém úsilí o vytváření jednoty, za prostředek daný Boží prozřetelností pro rozvoj komunikace a soužití lidí po dobu jejich pozemského putování.“⁷⁴

3.3.6 Potřeba podpory a duchovní péče pro pracovníky v komunikaci

Církev si uvědomuje, že činnost pracovníků v komunikaci je náročná a nese s sebou velkou zodpovědnost, protože „mohou svým informováním a ovlivňováním vést lidstvo správným směrem nebo ke zkáze.“⁷⁵ Práce v médiích je kromě velké zodpovědnosti vystavena také zvláštnímu psychologickému a morálnímu tlaku. Je proto podstatné, aby ti, kdo pracují ve světských médiích, „žili ideálu sloužit lidem a přistupovali ke své úloze odpovědně.“⁷⁶ „Proto má církev velký zájem o spolupráci a dialog s pracovníky v komunikaci bez ohledu na jejich náboženské přesvědčení. Může totiž přispívat ke společnému úsilí řešit problémy této služby společnosti a dle svých sil pomáhat lidem.“⁷⁷

⁷² *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 117

⁷³ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 177

⁷⁴ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 8

⁷⁵ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 11

⁷⁶ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 19

⁷⁷ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 105

Dokument *Communio et progressio* dokonce katolickým pracovníkům v komunikaci předkládá právo, aby se jim dostalo ze strany církve duchovní pomoci, která je přiměřená jejich vážnému a těžkému povolání.⁷⁸

A tak i proto, aby mohla pracovníkům v komunikaci účinně pomáhat a poskytovat jim potřebnou podporu, musí se církev o svět médií zajímat.

3.3.7 Rizika, která používání sdělovacích prostředků přináší

Církev se musí o média zajímat i z toho důvodu, aby v nich odhalila rizika, která jejich používání přináší. Protože nové formy sdělovacích prostředků přinesly jak nové možnosti pro poslání církve, tak i nové pastorační problémy. „Médií je možno stejně využívat k hlásání evangelia jako k jeho vytlačení ze srdcí lidí.“⁷⁹

Mezi negativní stránky sdělovacích prostředků patří třeba zneužívání fungování lidské psychiky, zvláště pudů, v reklamním průmyslu. Například když probouzí nesmyslná přání nebo dělá-li se reklama škodlivým či neúčinným věcem, sloužícím pouze k požitku. Mělo by se dbát, aby reklamní průmysl neporušoval důstojnost člověka a práva společnosti.⁸⁰

Dalším negativním dopadem může být případný vznik závislosti na sdělovacích prostředcích a následné poškození vyšších duševních schopností. Trvalé přijímání povrchní zábavy, kterou média často nabízejí, může také otupit dobrý vkus člověka, sdělovací prostředky mohou také ochudit kulturu, místo aby ji obohacovaly, když se často přizpůsobují nejnižší úrovni příjemců.⁸¹

Sdělovací prostředky by měly dále vždy podporovat svobodu slova, právo na informace a veřejný dialog. Pokud tomu naopak brání, vzniká problém. Díky této veřejné komunikaci vzniká něco, čemu říkáme veřejné mínění. Avšak mínění většiny nemusí být nutně lepší nebo bližší pravdě. Proto není správné bezmyšlenkovitě a uspěchaně se připojovat k momentálně převládajícím názorům.⁸² Stejně tak je špatně každá propaganda, která „chce zabránit otevřeným a veřejným námitkám, která překrucuje skutečnosti nebo vnucuje lidem předsudky, která rozšiřuje polopravdy nebo

⁷⁸ *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 104

⁷⁹ *Aetatis novae: pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 4

⁸⁰ *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 60

⁸¹ *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 53

⁸² *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 31

jednostranně zabarvené pravdy a zamlčuje důležitá fakta, odpírá člověku právo na svobodu rozhodování.⁸³

Škodlivé tedy mohou být také přílišné zásahy do veřejné komunikace ze strany státu a také určování směru podle pouhého vlivu hospodářských zájmů.⁸⁴

Protože každá doba přináší nová rizika, je dobré uvést ještě např. riziko, na které v souvislosti s fenoménem sociálních sítí upozorňuje papež Benedikt XVI. v roce 2011. Je jím únik do jistého druhu paralelního světa nebo přehnaný pobyt ve virtuálním světě.⁸⁵

Církev se tedy sdělovacími prostředky zabývá také proto, aby v nich dokázala rozpoznat rizika a uměla jim předcházet, upozorňovat na ně a pracovat s nimi.

⁸³ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 30

⁸⁴ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 88

⁸⁵ Benedictus PP XVI. *Poselství papeže Benedikta XVI. k XLV. Světovému dni sdělovacích prostředků: Pravda, hlásání a autentičnost života v digitální éře*. Vatikán, 2011. Dostupné také z: <https://www.proglas.cz/res/archive/136/013648.pdf?seek=1296037632>

4 Mediální výchova ve škole z hlediska církve

Předchozí kapitola se věnovala tomu, jak souvisí pastorační úkol církve se sdělovacími prostředky. Jak už jsme si ukázali, na církevní škole probíhá pastorace souběžně s výchovou a vzděláváním. (Nebo je výchova a vzdělávání dokonce součástí pastorace v širokém slova smyslu tohoto slova?) Nyní se tedy zaměříme na konkrétní požadavky na mediální výchovu z hlediska církve. Nejdříve tyto požadavky srovnáme s tématy, která se vyskytují v rámcových vzdělávacích programech, a pak nastíníme některé další, které se na církevní škole objevují navíc. Tak budeme moci posoudit, zda se mediální výchova na církevní škole může nějak lišit od mediální výchovy na škole necírkevní.

V církevních dokumentech se s pojmem „mediální výchova“ nesetkáme. Tématy, které s ní souvisí, jsou však tyto dokumenty protkány od začátku do konce. Operují s pojmem „pedagogika sdělovacích prostředků“⁸⁶ nebo mluví o „výchově příjemců“⁸⁷ či „výchově ke správnému užívání sdělovacích prostředků“⁸⁸ a „výchově v oblasti médií“⁸⁹

Mohlo by se zdát, že z hlediska mediální výchovy jsou v daných církevních dokumentech podstatné především části určené pro příjemce. Avšak v dnešní době, kdy se kvůli síťovým médiím role příjemců a tvůrců stírá, je dobré části pro pracovníky v komunikaci neopomenout. Protože i žáci se často v roli takových „pracovníků“ v komunikaci ocitají.

4.1 Motivace pro mediální výchovu v církevních dokumentech

Proč by měla mít církev zájem na mediálním vzdělávání a výchově v této oblasti? „Sdělovací prostředky přispívají plně k rozvoji člověka teprve tehdy, když pochopil jejich podstatu a jejich využívání. Kdo zná jejich význam jen povrchně, snadno zužuje prostor své svobody.“⁹⁰ Proto je podle církve pedagogika sdělovacích prostředků naléhavým úkolem. Příjemci ji potřebují, aby z využívání médií měli užitek. „Příjemci, zejména mladší, ať dbají, aby si osvojili míru a sebekázeň při užívání uvedených prostředků. Mimoto ať se snaží důkladněji porozumět tomu, co

⁸⁶ Např. *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 65

⁸⁷ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 16; *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

⁸⁸ *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

⁸⁹ *Aetatis novae: pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 24

⁹⁰ *Communio et progressio: Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 64

vidí, slyší a čtou. Ať o tom hovoří s vychovateli a odborníky a naučí se správně hodnotit.⁹¹

Kromě osobního užitku ale také tato pedagogika pomáhá k tomu, aby každý mohl přispívat k dialogu a tvůrčí spolupráci ve společnosti a v neposlední řadě umožňuje, aby se příjemci účastnili boje za spravedlnost ve světě.⁹²

Communio et progressio uvádí, že církev vidí nutnost, aby „sama nabízela příjemcům výchovu ke správnému užívání sdělovacích prostředků, která bude nesena křesťanským duchem.“⁹³ Tím zároveň prokazuje službu samotné sociální komunikaci, neboť „jen dobře vyškolení příjemci mohou vést se sdělovacími prostředky účinný dialog a dát najevo své nároky na kvalitu jejich nabídky.“⁹⁴

I na jiném místě dokumentu se píše o pedagogice sdělovacích prostředků jako o naléhavém úkolu. „Předmětem této vzdělávací práce musí být podání zvláštních vlastností jednotlivých prostředků, jejich organizační formy a struktury v dané oblasti a konečně podání zásad správného věcného zacházení s nimi. O tom všem se musí pojednávat vždy z hlediska člověka a společnosti.“⁹⁵ Církev tedy tuto oblast výchovy a vzdělávání považuje za velmi důležitou.

V dokumentech jsou vyzýváni přímo zřizovatelé škol, aby tuto pedagogiku do výuky zahrnuli. Katolické školy a vzdělávací ústavy mají intenzivně plnit své poslání v této oblasti. Mají příjemce vzdělávat tak, aby byli „nejen dobrými čtenáři, posluchači a diváky, ale aby také sami dokázali používat *univerzální řeči*, která je vlastní sdělovacím prostředkům. Tak se stanou v plném smyslu občany epochy sociální komunikace.“⁹⁶

Žáci všech věkových kategorií mají být uváděni do základů a základních pravidel sdělovacích prostředků a jejich smysluplnému a praktickému využívání. Církevní dokumenty zdůrazňují, že „toto vyučování musí mít ve školních osnovách své pevné místo a být doplňováno zvláštními kursy a praktickými cvičeními, která povedou odborníci.“⁹⁷ Dodávají, že tato vzdělávací činnost se musí vést podle

⁹¹ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 10

⁹² *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 65

⁹³ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

⁹⁴ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

⁹⁵ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 64

⁹⁶ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

⁹⁷ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 69

křesťanských mravních zásad.⁹⁸ „Zvláštní zodpovědnost mají ti, kdo vedou jiné ke kritickému posuzování a k rozhodnutí svědomí, zvláště když nepostačuje jejich zralost a předběžné vzdělání. (...) Nesmí být opomenutý žádný pokus správně poučit příjemce (čtenáře, posluchače, diváka), aby to, co je jim nabízeno ve sdělovacích prostředcích, bylo správně vysvětlováno, aby z toho měli co největší prospěch, a tak aby se nakonec aktivně zúčastnili života společnosti.“⁹⁹ Jen tak mohou být totiž sdělovací prostředky plně účinné.

4.2 Témata z RVP obsažená v dokumentech

Nyní církevní dokumenty podrobíme zkoumání z hlediska toho, zda se v požadavcích na mediální vzdělávání shodují s rámcovými vzdělávacími programy, v čem se jim podobají a v čem jsou jiné.

4.2.1 Kritický odstup od mediálních sdělení

O potřebě kritického úsudku se dočteme na více místech, ale je zajímavé si povšimnout, že zmínky o něm najdeme spíše v novějších dokumentech.

Přijímání velkého množství různých zpráv může vést k nepřesnému a překroucenému obrazu skutečnosti, k jehož opravě může dojít jen „na základě stálého toku informací z nejrůznějších pramenů, které je však nutno přijímat kriticky.“¹⁰⁰

Dále mají čtenáři, posluchači a diváci hrát svoji aktivní úlohu tím, že si budou „sdělené informace správně vysvětlovat a hodnotit je podle původu a souvislostí, budou je svědomitě vybírat a kriticky posuzovat, doplňovat z jiných pramenů a bez zábran veřejně vyjadřovat souhlas, pochybnosti nebo nesouhlas.“¹⁰¹

O kritickém zkoumání se ale mluví také v souvislosti s tím, že by měli křesťané vyhledávat kritická stanoviska církevních odborníků a jiných autorit (například rodiče by měli ve svých dětech formovat kritického ducha tím, že budou podrobovat mediální produkty proudící do domácnosti kritickými recenzemi). Tak věřící dospějí k samostatnému úsudku a moudrému využívání sdělovacích prostředků. Mládež je potřeba „vést za ruku“ a vychovávat k osobní mravní zodpovědnosti při výběru

⁹⁸ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 16

⁹⁹ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 15

¹⁰⁰ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 41

¹⁰¹ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 82

z nabídky sdělovacích prostředků. Mají se naučit v dílech hledat lidské hodnoty, dívat na dílo jako celek a uvádět jednotlivosti do souvislosti.¹⁰²

Zajímavý je posun mezi jednotlivými dokumenty. V dokumentu vydaném na konci 2. vatikánského koncilu (*Inter mirifica*) toho o kritickém úsudku jednotlivce příliš nenajdeme. Spíše se zde dočteme, že církev pokládá za povinnost „poučovat lidi o jejich správném používání.“¹⁰³ a dále podle tohoto dokumentu patří mezi povinnosti příjemců toto: „Mají-li splnit mravní zákon, ať nezapomínají na svou povinnost včas se informovat o posudcích příslušné autority ohledně těchto věcí a přidržet se jich podle pravidel o správném svědomí.“¹⁰⁴ V pastorální instrukci vydané o 30 let později si můžeme všimnout nezanedbatelného posunu, když se dočteme, že „církev si nevyhrazuje právo diktovat rozhodnutí a výběr, ale je třeba, aby se stala pomocníkem při hledání a nalézání etických a morálních kritérií, která můžeme nalézt jak v obecně lidských, tak v křesťanských hodnotách.“¹⁰⁵

4.2.2 Vnímání role médií ve společnosti

Církev si uvědomuje, že média mají ve společnosti významné postavení a že velmi ovlivňují smýšlení jednotlivých lidí i společnosti jako celku.

Stejně jako v rámcových vzdělávacích programech se považuje za důležité upozorňovat na to, jak příjmy z reklamy ovlivňují fungování médií. Autoři *Communio et progressio* uvádějí, že tlak hospodářské moci ohrožuje svobodu prostředků sociální komunikace. V rámci soutěže totiž mohou přežít jen ty, které mají větší zisk z reklamy, což následně ztěžuje pluralitní dialog ve společnosti.¹⁰⁶ Upozorňuje, že zachování pluralismu v komunikaci je v případě nutnosti třeba ochránit i patřičnými zákony, které tyto hospodářské tlaky vyváží. To ve většině demokratických zemí poměrně úspěšně splňují zákonem zřízená, ale na státní moci nezávislá veřejnoprávní média, financovaná z veřejného rozpočtu.

Církev však nechce toto vyvážení hospodářských tlaků jen po státu, klade také důraz na peněžní podporu ze strany věřících a vyzývá je, aby finančně podporovali ty sdělovací prostředky, které se řídí křesťanskými hodnotami. „Bylo by naprosto nedůstojné synů církve, kdyby nečinně přihlíželi, jak je slovo spásy svazováno a zdržováno technickými potížemi nebo nepostačujícími prostředky. Náklady potřebné

¹⁰² *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 68

¹⁰³ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 3

¹⁰⁴ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 9

¹⁰⁵ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 12

¹⁰⁶ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 62

pro sdělovací prostředky jsou ovšem obrovské. Proto posvátný sněm připomíná věřícím, že jsou povinni podporovat finančně i jinak katolické deníky a časopisy, podnikání ve filmu, rozhlasové a televizní stanice a vysílání, jejichž hlavním cílem je šířit a hájit pravdu a snažit se o pokřesťanštění lidské společnosti.“¹⁰⁷

Křesťané mají samozřejmě úkol podporovat sdělovací prostředky nejen finančně. Jak již bylo zmíněno, 2. vatikánský koncil navrhl ustanovení *Světového dne sdělovacích prostředků*, ve kterém jsou všichni lidé, kteří věří v Boha, vyzýváni k modlitbě a zamyšlení nad problémy a perspektivami sdělovacích prostředků.¹⁰⁸

4.2.3 Vhled do stavby mediálního sdělení

V církevních dokumentech najdeme spíše apel na pracovníky v komunikaci, aby jejich záměry, s jakými mediální sdělení tvoří, byly čisté, upřímné a pravdivé, než apel na příjemce, aby tyto záměry v mediálních sděleních nacházeli a posuzovali.

Můžeme odhadovat, že to odráží dobu vzniku dokumentů, protože v době, kdy vznikaly, ještě nebyl masově rozšířen internet a vytvářet mediální sdělení nebylo tak snadné jako dnes, kdy se k této příležitosti dostane prakticky každý, kdo chce. To způsobuje, že vzniká velké množství sdělení, která nepodléhají redakčním přezkoumáváním a jiným kontrolním mechanismům, a proto je dnes nutné být v mediálním světě při zkoumání produktů z hlediska záměru autora a způsobu konstrukce mediálního sdělení mnohem ostražitější.

Katolické školy mají příjemce vzdělávat tak, aby sami dokázali mimo jiné používat „univerzální řeči“, aby mohli být v plném smyslu občany epochy sociální komunikace.¹⁰⁹

V novějších poselstvích papežů najdeme více zmínek o tom, že by se příjemce měl snažit hledět na mediální sdělení jako na něco, co je nějak konstruováno a je tvořeno s nějakým záměrem. Například v roce 2003 papež Jan Pavel II. píše: „Sdělovací prostředky často odvážně slouží pravdě, ale někdy jsou původci propagandy a dezinformace ve službě omezených zájmů národnostních, etnických, rasových a náboženských předsudků, materiálních tužeb a různých falešných ideologií. Nátlaky prováděné v tomto smyslu nevyhnutelně dovádí sdělovací prostředky k omylům. Je tedy na místě, aby se takovýmto chybám snažili zabraňovat jak

¹⁰⁷ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 18

¹⁰⁸ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 100

¹⁰⁹ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 107

zaměstnanci médií, tak církev a jiné zodpovědné skupiny.“¹¹⁰ Zde dává papež zodpovědnost určitým skupinám, které by s tím mohly něco udělat. V roce 2018 už papež František vyzývá přímo příjemce, a to nejen aby hledali pravý záměr autorů, ale aby aktivně vystupovali na stranu pravdy a míru.¹¹¹

V souvislosti s tématem, že by žáci měli nahlédnout do procesu tvorby mediální komunikace, je také dobré zmínit, že v církevních dokumentech jsou vyzýváni všichni křesťané, a zvláště veřejní církevní činitelé, aby si osvojili formu komunikace, která je vlastní sdělovacím prostředkům. Mají se naučit proces vytváření veřejného mínění a přizpůsobit se době. „Bez tohoto předpokladu nemůže nikdo účinně vykonávat apoštolát ve světě, který je každým dnem silněji těmito prostředky ovlivňován.“¹¹² Podstata sdělovacích prostředků vyžaduje od každého, kdo je v nich činný, zkušenost v psaní, mluvení a vystupování. „Úlohou speciálních církevních míst a jiných odborných zařízení je starat se, aby současní i budoucí pracovníci sdělovacích prostředků byli pečlivě vzděláni a včas připraveni.“¹¹³ Vzhledem k tomu, že dnešní lidé, a to včetně dětí, jsou díky síťovým médiím vlastně jak příjemci, tak autoři sdělení, je tato oblast vzdělání velmi aktuální.

V dokumentech se také zdůrazňuje, že kvalita náboženských příspěvků ve sdělovacích prostředcích musí být bezpodmínečně na stejné úrovni jako nenáboženské programy,¹¹⁴ aby jim mohla konkurovat v atraktivitě i aktuálnosti.

Lidé jsou tedy přímo vyzýváni, aby se tvorbě mediálních sdělení nejen učili, ale i se do ní pouštěli, a to poučeně a na patřičné úrovni kvality.

4.2.4 Vztah mezi mediálním sdělením a realitou

Příjemci, kteří se ne vždy dokážou orientovat ve spleti zpráv, která k nim proudí, mohou dojít k nepřesnému a překroucenému celkovému obrazu skutečnosti. K jisté opravě tohoto obrazu může dojít, jak již bylo řečeno, na základě srovnávání informací z nejrůznějších pramenů. Příjemci by ale také měli mít pochopení pro situaci novinářů. „Nesměj od nich požadovat dokonalost, (...) mají však právo a povinnost požadovat,

¹¹⁰ Johannes Paulus PP II. *Poselství Jana Pavla II. ke XXXVII. Světovému dni sdělovacích prostředků*. Vatikán, 2003. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/289/063776.pdf?seek=1488191207>

¹¹¹ Franciscus PP. *Poselství Svatého otce Františka k 52. Světovému dni sdělovacích prostředků*. Vatikán, 2018. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/320/067112.pdf?seek=1519850623>

¹¹² *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 111

¹¹³ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 106

¹¹⁴ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 128

aby nepravdivé nebo chybné zprávy byly okamžitě a přesně opraveny a případně doplněny. Mají právo vznést námitky, jestliže sdělovací prostředky samy zkreslují skutečnosti, když je vytrhují ze souvislosti, v rozporu se skutečností je zveličují nebo potlačují.¹¹⁵ Mají tak mít vždy na paměti, že to, co zobrazují média, je jen nedokonalý odraz skutečnosti.

Upozorňuje se také na situace, kdy se překrucují skutečnosti nebo se vnucují lidem předsudky, rozšiřují se polopravdy nebo jednostranně zabarvené pravdy, zamlčují se důležitá fakta a zabraňuje se otevřeným a veřejným námitkám, což člověku odopírá právo na svobodu rozhodování.¹¹⁶ Církevní dokumenty sice označují tyto situace za neúnosné, což ale neznamená, že někdy nenastávají.

Ale nepřesnosti nevznikají jen záměrně. Vznikají i z důvodů, které plynou z principů novinářské práce: „Redaktoři musí ze záplavy zpráv vybírat ty, které jsou podle jejich názoru důležité a mohou být předmětem veřejného zájmu. Proto jsou zprávy jen výňatky, které nemusejí nutně podávat událost v celém jejím rozsahu a plném významu.“¹¹⁷ Je dobré mít na paměti, že smysl zveřejněných názorů je nezřídka zkreslen způsobem podání a jednodušším jazykem sdělovacích prostředků.¹¹⁸

Dalším problémem je čas. Rychlost, která je v dnešní době od sdělovacích prostředků vyžadována, totiž může být často vykoupena za cenu nepřesnosti.¹¹⁹ A *Communio et progressio* problém času rozvádí ještě dál: Od odborných komentátorů se často v co nejkratší lhůtě požaduje posouzení. To však vyvolává odpor u odpovědných a svědomitých lidí, aby uspěchaně vysvětlovali události dříve, než se jimi mohou důkladně a v celé souvislosti zabývat. „Pod tímto časovým tlakem, který vyplývá z povahy sdělovacích prostředků, se potom často stává, že se nabízejí bezstarostní a povrchní spolupracovníci, kteří ochotně a rádi převezmou tuto práci.“¹²⁰ A tím se zase o něco více stírá celistvost obrazu skutečnosti.

Přímo rozlišování faktů a názorů se církevní dokumenty s mediální tematikou moc nevěnují. Zdůrazňuje se ale potřeba neustálého hledání pravdy, např. v nejnovějším *Poselství papeže ke Světovému dni sdělovacích prostředků* (2018), kde

¹¹⁵ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 41

¹¹⁶ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 30

¹¹⁷ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 38

¹¹⁸ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 118

¹¹⁹ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 39

¹²⁰ *Communio et progressio: Pastarální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 38

se hledání pravdy zmiňuje (nejen) v souvislosti s výskytem fenoménu falešných zpráv.¹²¹

4.2.5 Hodnoty a odpovědnost v mediálním světě

Každý, kdo je slyšet ve veřejném prostoru, tedy i ve sdělovacích prostředcích, hraje důležitou roli při vytváření veřejného mínění, kdykoli vysloví svůj názor. „Tato zodpovědnost je tím závažnější, čím více může jeho příklad přitáhnout druhé.“¹²²

V církevních dokumentech jsou v kontextu sociální komunikace vyzdvihovány některé hodnoty, které s ní souvisí. Kromě svobody slova je to také právo na informace. Člověk se může podílet na životě společnosti jen tehdy, když má toto právo zaručeno. Právu na informace odpovídá na druhé straně povinnost o potřebné informace usilovat, neboť „právo na informace zůstává jen heslem, když se každý sám nesnaží být informován. Aby člověk mohl svobodně volit, co odpovídá jeho osobním a společenským požadavkům, musí mít k dispozici dostatečnou a různorodou nabídku a zařízení sociální komunikace. Bez četných na sobě nezávislých informačních pramenů by bylo uskutečnění práva na informace zcela bezpředmětné. Aby společnost jako celek ve všech svých vrstvách a seskupeních správně fungovala, potřebuje dobře informované občany. Proto je právo na informace v dnešní době nutné nejen pro jednotlivce, ale je také požadavkem obecného blaha.“¹²³

I jako příjemce má člověk aktivně vstupovat do mediálního prostředí, i když přímo netvoří žádná mediální sdělení. Příjemci mají právo a povinnost požadovat, aby nepravdivé nebo chybné zprávy byly opraveny nebo doplněny. „Mají právo vznést námitky, jestliže sdělovací prostředky samy zkreslují skutečnosti, když je vytrhují ze souvislosti, v rozporu se skutečností je zveličují nebo potlačují.“¹²⁴ Důležitost vlastní aktivity v mediálním prostředí je vyzdvihována i proto, že jde ruku v ruce s tím, jak důležitou roli hrají média v životě člověka. „Ať už je situace jakákoliv, necht' se občané aktivně, samostatně a odpovědně účastní práce ve sdělovacích prostředcích, protože ty v mnohém směru ovlivňují jejich životní situaci.“¹²⁵

Co se týče zábavní funkce médií, církevní dokumenty upozorňují na její úskalí, ale celkově ji nezavrhují. *Communio et progressio* uvádí, že zábava má svou vlastní

¹²¹ Franciscus PP. *Poselství Svatého otce Františka k 52. Světovému dni sdělovacích prostředků*. Ref. 111

¹²² *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 28

¹²³ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 34-35

¹²⁴ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 41

¹²⁵ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 16

hodnotu, protože osvobozuje od každodenních starostí a užitečně vyplňuje volný čas. Zároveň však upozorňuje na to, že příjemci musí mít dostatek sebekázně, aby kvůli ní nemarnili zbytečně čas a nezanedbávali důležité povinnosti.¹²⁶

Zodpovědnosti v mediálním prostředí se *Communio et progressio* dotýká zejména z hlediska role křesťana v mediálním světě. „Podle toho, jak jsou tyto prostředky využívány k lidské svobodě, získávají nakonec svůj význam a ráz. Protože tedy člověk sám rozhoduje o používání sdělovacích prostředků, opírají se zde platné etické zásady o pojem důstojnosti člověka, který je přece povolán do společenství přijatých Božích dětí.“¹²⁷

Communio et progressio staví před oči otázku, jak souvisí sdělovací prostředky a úpadek mravních norem. Odpověď, jak se tyto dva fenomény ovlivňují, nechává otevřenou, ale především upozorňuje, že nejen rodiče učitelé a duchovní, ale pracovníci v komunikaci by se měli skrze sdělovací prostředky snažit tyto mravní normy znovu uplatňovat.

4.3 Téma navíc: Mediální výchova jako součást křesťanské výchovy

V církevních dokumentech se objevuje i řada dalších témat, která RVP nezmiňuje. Samozřejmě se jedná především o to, jak by křesťané měli ve světě médií uplatňovat své křesťanské poslání.

Úkolem laiků je prodchnout sdělovací prostředky humánním a křesťanským duchem.¹²⁸ Užívání sdělovacích prostředků se má využívat k účinnému přispívání k obecnému blahu a rozvoji celé občanské společnosti.¹²⁹ Je nutné, aby všichni členové společnosti také pomocí těchto prostředků „plnili své závazky vůči spravedlnosti a lásce.“¹³⁰

S tím souvisí i aktivní podpora dobrých médií a jejich produktů. Všichni příjemci mají povinnost správně vybírat a plně přát všemu, co je hodnotné z hlediska mravnosti, vědění a umění, a vyhýbat se všemu, co by mohlo být příčinou duchovní škody, či co by zatlačovalo dobrou produkci a podporovalo špatnou.¹³¹ Křesťané jsou také vyzýváni, aby podporovali ta média, která svou tvorbou šíří a hájí pravdu

¹²⁶ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 52

¹²⁷ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 13, 14

¹²⁸ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 3

¹²⁹ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 5

¹³⁰ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 8

¹³¹ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 9

a zvláště sdělovací prostředky založené církví nebo jejími členy. Má jít nejen o finanční, ale také jinou podporu.¹³²

Laici se mají také snažit ve sdělovacích prostředcích „vydávat svědectví Kristu; především tím, že vykonávají své povolání odborně a s apoštolským duchem.“¹³³ (To je sice uvedeno v kontextu úkolů pracovníků v komunikaci, těmi se ale, jak již bylo řečeno, z určitého úhlu pohledu postupně stávají všichni.)

Sdělovací prostředky mají všichni křesťané využívat pro evangelizaci. „Je těžké si představit, jak někdo chce věrně plnit Kristův příkaz, ponechává-li bez využití přednosti a šance sdělovacích prostředků, s jejichž pomocí lze učení a příkazy evangelia hlásat mimořádně velkému počtu lidí.“¹³⁴ Na toto téma vznikl v roce 2013 i pastýřský list papeže Benedikta, který přirovnává sociální sítě k „branám pravdy a víry“ a mluví o nich jako o nových prostorech pro evangelizaci, které vyžadují nasazení.¹³⁵

Každý, jehož hlas je v mediální komunikaci slyšet, je také vyzýván k tomu, aby do diskuse týkající se všech aktuálních problémů společnosti přinášel i svůj příspěvek z hlediska katolické víry, a aby dbal na zřetelné náboženské hledisko dobového dění.¹³⁶ Důležité je rozšiřovat pravdivé informace o církvi. „Každý, kdo má v církvi nějakou zodpovědnost, se musí neustále snažit zprostředkovat za pomoci sdělovacích prostředků obsáhlé a pravdivé informace, aby všichni dostávali odpovídající obraz o církvi a jejím životě. Protože sdělovací prostředky jsou často jediným informačním spojením mezi církví a světem.“¹³⁷

Dalším úkolem křesťanů v dnešním světě je snažit se skrze sdělovací prostředky pochopit a poznat smýšlení jiných lidí a kultur, aby se tak mohli plněji účastnit veřejného dialogu. „Při využívání sdělovacích prostředků mohou právě křesťané hlouběji poznávat situaci dnešního světa, který je často vzdálen od Boha.“¹³⁸ Křesťané, kteří jsou naplněni vírou, by měli přispívat k tomu, aby byla upevňována

¹³² *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 14, 17

¹³³ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 13

¹³⁴ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 126

¹³⁵ Benedictus PP XVI. *Poselství papeže Benedikta XVI. k XLVII. Světovému dni sdělovacích prostředků*. Vatikán, 2013. Dostupné také z: <https://www.proglas.cz/res/archive/211/020652.pdf?seek=1365691043>

¹³⁶ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 103

¹³⁷ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 123.

¹³⁸ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 97

humanita v různorodé společnosti. Mají se pokoušet s těmi, kdo jejich víru nesdílejí, najít společné hodnoty, a tak vytvářet vztahy vzájemné důvěry a oboustranného respektu.¹³⁹ „S pomocí Boží prozřetelnosti budou vytvářet předpoklady, aby dialog se stal hlubší a obsáhlejší tím, že všichni lidé budou přiváděni k prožívanému bratrství ve jménu věčného Boha, který je Otcem všech.“¹⁴⁰

Média mají sloužit nejen k dialogu s lidmi jiných názorových proudů, kultur a náboženství, mají také vstupovat do služby dialogu uvnitř církve: Protože „všichni katolíci mají právo a povinnost, drželi se učení církve, svobodně hledat hlubší porozumění zjeveným pravdám, a i za stále se měnících společenských poměrů o nich věrohodněji svědčit.“¹⁴¹ Musí zde však být touha budovat, ne bořit.

Právo na dialog a informace uvnitř církve mají křesťané-laici dokonce konkrétně stanovená v kodexu kanonického práva: „křesťané mají právo sdělovat pastýřům církve své potřeby, hlavně duchovní, i svá přání“ a také „mají právo, dokonce někdy i povinnost podle svých znalostí, příslušnosti a postavení sdělit pastýřům církve své mínění o věcech týkajících se prospěchu církve.“¹⁴² Zároveň s tím si ale musí uvědomit, že ne všechny názory, které se ve vnitřní komunikaci církve objeví, jsou stejně významné jako články víry.¹⁴³

Neméně důležitou povinností křesťanů, na kterou církevní dokumenty upozorňují, je výzva, která by se dala shrnout do slova NEMLČET. Křesťané mají zodpovědnost hlásit se ke slovu svobodně a iniciativně ve všech sdělovacích prostředcích.¹⁴⁴ Mají se také naučit uvádět do praxe „nutkání vyslovovat hodnocení, v nichž má zřetelné místo mravní hledisko.“¹⁴⁵

Úkolů, které mají křesťané v dnešním světě do velké míry ovlivňovaném sdělovacími prostředky, je nezanedbatelné množství. Je jasné, že by měli mít v mediálním prostředí na zřeteli jednak svoji roli příjemců a jednak roli křesťanů. V obou těchto rolích ale jsou vyzýváni k aktivitě, protože jenom tak může být ve sdělovacích prostředcích plně uplatňován dialog.

¹³⁹ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 8

¹⁴⁰ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 98-99

¹⁴¹ *Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 65. Odst. 117

¹⁴² *Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny: Latinsko-české vyd. s věc. rejstř.* Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6. Kán. 212

¹⁴³ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 10

¹⁴⁴ *Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích*. Ref. 58. Odst. 8

¹⁴⁵ *Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích*. Ref. 48. Odst. 15

Závěr

Cílem práce *Mediální výchova na církevní škole* bylo porovnat požadavky na mediální výchovu formulované ve vzdělávacích dokumentech České republiky a dokumentech katolické církve. K tomu, aby bylo možno tohoto cíle dosáhnout, bylo vhodné si na začátku přiblížit, co je to církevní školství a jakou roli má mediální výchova v systému českého vzdělávání. Tomu se věnuje první kapitola a první část druhé kapitoly.

Třetí kapitola se zabývá postojem církve k médiím a důvody, proč jsou média téma, které v pastoraci nelze pominout. Mezi ně patří fakt, že církve cítí nutnost šířit své poselství v každé době, a protože v současnosti ovlivňují smýšlení lidí do velké míry právě média, je nutné s nimi umět zacházet. Takto jasný pohled ale neměla církve vždy, pozorný čtenář si může všimnout určitého posunu v myšlení. Vidět je například v tématu kritického posuzování mediálních sdělení – zatímco v koncilním dekretu vydaném v šedesátých letech minulého století upozorňuje církve na povinnost příjemce informovat se o posudcích církevních autorit na vše, co se ve sdělovacích prostředcích objeví, v pastorální instrukci z devadesátých let se hovoří o potřebě samostatného úsudku, při němž hraje církve roli pomocníka. Důležitost pochopit svět médií se vyzdvihuje třeba i proto, aby církve dokázala srozumitelně komunikovat se současnou společností nebo dovedla poskytnout potřebnou podporu a duchovní péči pracovníkům v komunikaci.

Ke srovnání požadavků na mediální výchovu z hlediska státu a církve mohlo dojít po vypracování přehledu témat vyskytujících se ve zmíněných dokumentech. V podkapitole 2.4 je uvedeno pět stěžejních oblastí mediální výchovy z rámcových vzdělávacích programů: kritický odstup od mediálních sdělení, vnímání role médií ve společnosti, vzhled do stavby mediálního sdělení, vztah mezi mediálním sdělením a realitou a hodnoty a odpovědnost v mediálním světě.

Ke každé z těchto oblastí lze v církevních dokumentech nalézt ekvivalentní poznatky a ty byly představeny ve čtvrté kapitole. Z toho vyplývá, že v požadavcích na mediální výchovu má české školství a církve mnoho společného. Každý subjekt však klade důraz na trochu jiné aspekty. České vzdělávací dokumenty si dávají za cíl získání mediální gramotnosti (tedy schopnosti vnímat fungování médií a dovednosti je třídit, aktivně a poučeně do nich vstupovat a využívat je ke svému prospěchu), cíl mediální výchovy podle církve je využívat média tak, aby podporovala jednotu, společenství a tvůrčí spolupráci a přispívala plně k rozvoji člověka.

Seznam literatury

Publikace

Aetatis novae: pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích. In: *Dokumenty o sdělovacích prostředcích.* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1996. Pracovní překlad pro vnitřní potřebu.

Benedictus PP XVI. *Poselství papeže Benedikta XVI. k XLV. Světovému dni sdělovacích prostředků: Pravda, hlásání a autentičnost života v digitální éře.* Vatikán, 2011. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/136/013648.pdf?seek=1296037632>

Benedictus PP XVI. *Poselství papeže Benedikta XVI. k XLVII. Světovému dni sdělovacích prostředků.* Vatikán, 2013. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/211/020652.pdf?seek=1365691043>

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 22. (13. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-7545-020-3.

Communio et progressio: Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích. In: *Dokumenty o sdělovacích prostředcích.* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1996. Pracovní překlad pro vnitřní potřebu. Odst. 101. (Originál: *Istruzione pastorale Communio et progressio sulle comunicazioni sociali.* Roma: Coines, 1971.)

Franciscus PP. *Poselství Svatého otce Františka k 52. Světovému dni sdělovacích prostředků.* Vatikán, 2018. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/320/067112.pdf?seek=1519850623>

Inter mirifica: Dekret o sdělovacích prostředcích. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.

Johanes Paulus PP II. *Poselství Jana Pavla II. ke XXXVII. Světovému dni sdělovacích prostředků*. Vatikán, 2003. Dostupné také z:

<https://www.proglas.cz/res/archive/289/063776.pdf?seek=1488191207>

Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny: Latinsko-české vyd. s věc. rejstř. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6. Kán. 212

KOTÁSEK, Jiří, ed. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok, 2008. ISBN 978-80-904137-2-6.

MIČIENKA, Marek a Jan JIRÁK. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: Příloha č. 1 k Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, čj. MSMT-28603/2015. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016. Dostupné také z:

http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf.

STRAKOVÁ, Jana a kol. *Analýza naplnění cílů Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (Bílé knihy) v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání*. MŠMT, 2009. Dostupné také z: www.msmt.cz/file/9399_1_1/.

Internetové zdroje

Církevní školství. In: *Arcibiskupství pražské* [online]. [cit. 30. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/referat-cirkevniho-skolstvi>

Historie našeho církevního školství. In: *Arcibiskupství pražské* [online]. [cit. 30. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi>

Pius XI. připravoval církev na nelehkou budoucnost. In: *RadioVaticana.cz: Česká sekce vatikánského rozhlasu.* [online]. 27. 2. 2009 [cit. 4. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=10894>

Storia. In: *Secretaria pro communicatione.* [online]. [cit. 4. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.comunicazione.va/content/spc/it/chi-siamo/storia.html>

Udalosti. TV, ČT1, 31. 8. 2005. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/205411000100831>

Právní předpisy

Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) č. 3/2002 Sb.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č. 561/2004 Sb.